

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Розвиток сучасної економіки важко уявити без ефективної інвестиційної діяльності, оскільки вона відіграє ключову роль у забезпеченні стійкого економічного зростання, здійсненні структурної модернізації економіки та підвищенні її конкурентоспроможності, особливо в трансформаційних умовах.

Інвестиції є вагомим чинником економічного зростання, тому створення належних умов для розвитку інвестиційного процесу є невід'ємним складником економічної політики більшості країн.

Відтак завдання неухильного нарощування обсягів інвестування економіки, покращення його структури, забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в країні є дуже важливими й актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження суті інвестиційного процесу, ефективності інвестиційної діяльності, системи її економічного стимулювання та розвитку інвестиційного ринку України в трансформаційних умовах зробили такі вчені: С.В. Палиця [9], І.М. Крейдич [4], Г.О. Мазур [7] та С.В. Мочерний [8]. Актуальні завдання держінвестицій на сучасному етапі розвитку країни розглядає Яцків Я.С.[13]. Досліджує інвестиційний клімат в Україні та шляхи його поліпшення Ванькович Д.І. [2]. Також дослідженню питання ефективності інвестицій трансформаційної економіки присвячено дослідження вчених Тарасюка Г.М.[12], Кухар В.І. [5], Присяжнюка Н. В. [10] та інших вітчизняних економістів. Разом з тим не всі аспекти цієї складної і багатогранної проблеми з'ясовані і отримали належне обґрунтування. Тому складність даного питання та ряд специфічних аспектів вимагають подальших наукових пошуків.

Формулювання завдання дослідження. Інвестиційний процес потребує поглибленого дослідження, насамперед, з питань обґрунтування інвестиційної стратегії, вибору ефективних форм та напрямів інвестування, а також пошуку шляхів активізації інвестиційної діяльності в умовах розвитку трансформаційної економіки.

Основні результати дослідження. Інвестиційна політика держави є одним з найважливіших напрямів економічної діяльності, і повинна забезпечувати динаміку процесів розширеного відтворення господарської діяльності. В свою чергу визначення ключових засад та змісту інвестиційної політики держави пов'язане з формуванням узгодженої системи законодавства про інвестиційну діяльність, чітким окресленням завдань для органів державної влади та місцевого самоврядування в цій сфері.

Слід відзначити те, що не існує єдиного погляду на державну інвестиційну політику. Вона визначається як частина державної економічної політики, спрямованої на забезпечення ефективної інвестиційної діяльності економічних агентів, або - як комплекс правових, адміністративних та економічних заходів, спрямованих на поширення й активізацію інвестиційних процесів. Відзначимо і те, що перше визначення носить надто загальну форму; інше – зводить інвестиційну політику держави лише до її заходів [13].

На нашу думку, державну інвестиційну політику доцільно розглядати як діяльність держави щодо визначення мети, основних завдань і пріоритетних напрямів розвитку інвестиційного процесу в країні та як комплекс заходів, які спрямовані на реалізацію поставлених завдань.

Зміст інвестиційної політики багатогранний і охоплює не тільки послідовність етапів її розробки, але й детальну розробку її функціонального і тимчасового аспекту, оскільки будучи частиною фінансової політики держави, інвестиційна політика також виступає як засіб здійснення економічної й соціальної політики держави.

Що стосується мети інвестиційної політики, то вона не є постійною, а може змінюватись залежно від умов економічного розвитку країни.

Завдання, передбачені державною інвестиційною політикою, повинні спиратися на комплекс заходів, які були б здатні забезпечити їх вирішення. Слід зазначити, що заходи - це способи застосування відповідних інструментів, за допомогою яких держава спрямовує поведінку економічних агентів на вирішення завдань щодо інвестиційного розвитку. Тому ефективність інвестиційно спрямованих заходів залежить від того, якою мірою вони здатні корелювати із завданнями, передбаченими інвестиційною політикою держави.

Отже, державна інвестиційна політика визначає не лише мету, завдання і пріоритети державної діяльності в інвестиційній сфері, а й заходи, які мають забезпечити необхідні передумови для втілення цієї політики в життя. А останній елемент державної інвестиційної політики є лише іншим виразом інвестиційно спрямованого державного регулювання.

Аналіз світової практики інвестиційних процесів дає можливість нам виділити два типи державної інвестиційної політики: пасивну та активну. Пасивна державна інвестиційна політика полягає в тому, що держава застосовує методи переважно правового та економічного характеру, обмежуючи безпосереднє адміністративне втручання в інвестиційні процеси до мінімуму. У разі активної державної інвестиційної політики держава широко застосовує всі види методів і часто сама стає інвестором [2].

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1] державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики виходячи з цілей та показників економічного і соціального розвитку України, державних та регіональних програм розвитку економіки, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності.

Зазначимо, що для регулювання грошових потоків в інвестиційній сфері доцільно поєднувати методи грошово-кредитної і фінансової політики. Грошово-кредитна політика може бути розроблена на довгострокову перспективу і через те вона є пріоритетною. Фінансова політика визначається фінансовими можливостями держави формувати в достатньому обсязі бюджет розвитку.

На підставі використання принципів державного регулювання інвестиційної діяльності здійснюється реалізація організаційно-економічного механізму державного регулювання залучення інвестицій.

Оскільки державне регулювання залучення інвестицій це процес, що припускає безліч складових, його активізація неможлива без раціонального використання факторів інформаційного, правового, організаційного і економічного забезпечення [6].

Зважаючи на те, що пріоритети держави, інвестора та об'єкта інвестування не цілком збігаються з причинами, що зумовлено розбіжностями у підходах власників фінансових ресурсів і власників об'єктів інвестування до очікуваного ефекту, завданням України, в трансформаційних умовах, є зближення зазначених пріоритетів використання ресурсів з національною концепцією розвитку.

На нашу думку, регулююча роль держави має бути зорієнтована на закріплення позитивних тенденцій та створення інвестиційного потенціалу для сталого економічного зростання. Вважаємо, що головною передумовою для цього повинно стати забезпечення випереджаючого зростання інвестицій в основний капітал порівняно із зростанням валового внутрішнього продукту.

Оскільки українська економіка, як і більшість світових економік, перебуває під впливом негативних проявів фінансово-економічної кризи, то держава почала втрачати надійні як внутрішні, так зовнішні джерела необхідного інвестування, а це спричинило падіння виробництва, а відтак скорочення інвестиційних ресурсів держави та власних джерел інвестування у суб'єктів господарювання.

Але державна інвестиційна політика в будь-яких умовах залишається в руках держави основним інструментом регулювання відтворювального процесу і створення матеріальної бази розвитку економіки. Тому вона повинна враховувати загальний стан економіки на даному етапі розвитку та на перспективу, включати оцінку можливих джерел формування інвестиційних ресурсів на всіх рівнях господарювання, визначати пріоритети в інвестиційній сфері й передбачати методи їх реалізації.

Ми поділяємо думку В. Р. Кучеренко [6] стосовно того, що однією з найбільш гострих проблем сучасної України залишається досягнення стабільного економічного росту. До числа факторів, що роблять безпосередній вплив на динаміку економічного розвитку, безсумнівно, належить інвестиційній сфері, в якій процеси економічного оновлення та зростання визначаються розмірами, структурою інвестицій і швидкістю їх здійснення. У макроекономічному аспекті, як вже зазначалося вище, інвестиційна діяльність є процесом закладання майбутнього економіки країни, тому чим більші обсяги інвестицій у поточному році, тим більший може бути обсяг валового внутрішнього продукту країни в майбутньому періоді. Динаміка ВВП значною мірою визначається якісною структурою використання національного доходу на споживання та нагромадження та обсягом реальних інвестицій [6].

В умовах дефіциту інвестиційних ресурсів складною проблемою державної інвестиційної політики є визначення пріоритетних напрямів інвестування. В основі її вирішення мають лежати, з одного боку, раціональне співвідношення між короткостроковими та довгостроковими завданнями інвестиційної політики держави, з іншого - орієнтація на першочергове інвестування таких сфер економіки, розвиток яких може слугувати передумовою для забезпечення загального економічного розвитку.

Необхідно також зазначити, що інвестиційна діяльність в трансформаційній економіці України відбувається у складних умовах, пов'язаних як із світовою фінансовою кризою, так і з певною низкою внутрішніх чинників.

За останні роки економіка України так і не позбавилася глибоких структурних деформацій і значно відстає від розвинених країн світу за сукупною продуктивністю всіх факторів виробництва та відповідно – рівнем добробуту населення. Більшість підприємств залишилися технологічно відсталими, енергоємними, зі слабкою диверсифікацією продуктів і ринків.

Це пов'язано з нестабільністю державної інвестиційної політики, прогалинами в інвестиційному законодавстві, відсутністю належного інституційного забезпечення розвитку інвестиційного ринку та його інструментів, і як наслідок - недостатнім рівнем внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Крім того, у проекті Програми економічних реформ України на 2010-2014 [11] роки відмічається, що несприятливий бізнес-клімат є основним чинником, що стримує інвестиції. Криза значно звузила внутрішні джерела для інвестицій, а міжнародні фінансові ресурси стали практично недоступними. Багато міжнародних інвесторів вимушені обережніше ставитися до ризиків країни. Низький інвестиційний імідж України робить її менш привабливою для міжнародного капіталу в посткризовий період.

Отже, основними причинами виникнення проблеми низької інвестиційної активності є:

- несприятливі умови інвестування, зокрема недосконале законодавство щодо захисту прав власності, адміністрування податків, отримання у власність земельних ділянок, вимог до здійснення та контролю підприємницької діяльності;
- недостатня державна підтримка інвестиційної діяльності, неналежна система підготовки програм і проектів для державного інвестування;
- нерозвиненість інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури;
- відсутність правових засад та дієвих механізмів державного-приватного партнерства в інвестуванні.

З метою забезпечення досягнення оптимального варіанту розвитку інвестиційної діяльності в трансформаційній економіці України та її активізації, визначаються такі шляхи та способи розв'язання проблеми:

1) покращання інвестиційного клімату; створення умов для переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки через удосконалення законодавства, спрямованого на активізацію інвестиційної діяльності; зняття перешкод і стимулювання залучення інвестицій;

2) удосконалення методології розробки та оцінювання інвестиційних проектів, розбудова системи державного інвестування;

3) розвиток інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури;

4) забезпечення ефективності та прозорості функціонування механізмів державно-приватного партнерства (концесії, спільна діяльність, угоди про розподіл продукції тощо).

Метою державної інвестиційної політики є створення конкурентного середовища, реалізація програм структурної перебудови трансформаційної економіки України, спрямування інвестицій у пріоритетні галузі та програми.

Одним із головних питань державної інвестиційної політики є визначення пріоритетних сфер та об'єктів інвестування, які мають відповідати як довготривалим національним інтересам держави, так і тим невідкладним завданням, які впливають із сучасного стану та структури економіки України.

У державній програмі [11] щодо залучення іноземного капіталу визначено основні пріоритетні сфери інвестиційної діяльності.

Ми погоджуємось з думкою Н. В. Присяжнюка [10] про те, що державна інвестиційна політика має вагомий вплив на стан розвитку трансформаційної економіки України і життєвий рівень населення, але в сучасних умовах вона ще неповною мірою відповідає вимогам часу. Тому усвідомлення нагальних і важливих питань розвитку інвестування в країні є визначальним чинником у забезпеченні ефективного здійснення інвестиційної діяльності в державі та визначені перспективних напрямків та об'єктів інвестування, які відповідали б державним інтересам і сприяли б швидкому подоланню економічної кризи і досягненню стабілізації економіки.

Тому, відповідно до Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011–2015 [3], оптимальним варіантом розвитку та активізації інвестиційної діяльності в Україні є проведення активної державної політики у цій сфері.

Відповідно Концепції розвитку інвестиційної діяльності на 2011–2015 роки [3] розбудова системи державного інвестування має здійснюватися за напрямками, які включають в себе удосконалення методології розроблення, оцінювання та відбору інвестиційних проектів для надання першочергової державної фінансової підтримки, забезпечення розвитку системи прямих державних інвестицій та прозорості процесу державної фінансової підтримки інвестиційних проектів, здійснення контролю за ефективним використанням бюджетних коштів, наданих для реалізації інвестиційних проектів [3].

Ми поділяємо думку таких науковців, як С. В. Палиці, І.М. Крейдича, Г.О. Мазура та С.В. Мочерного [9, 4, 7, 8] про те, що для того щоб державна інвестиційна політика в умовах трансформації була ефективною вона повинна будуватись на наступних основоположних принципах:

– принцип узгодженості: всі напрями державної політики мають бути націлені на реалізацію єдиної загальної мети [9];

– принцип послідовності: послідовно сформоване дерево цілей, рух від досягнення допоміжних цілей до головної мети державної інвестиційної політики – економічного зростання країни [4];

– принцип єдності: єдність в діях всіх органів влади, як державного, регіонального та місцевих рівнів, які задіяні в інвестиційному процесі, виконання цього принципу можливо шляхом створення органу, якому буде наданий особливий статус, що дозволяє

здійснювати стратегічне планування, реалізацію та оперативний контроль на всіх етапах інвестиційного процесу [7];

– принцип забезпечення ринкової конкурентності: відбір приватних партнерів для держави на конкурсній основі, з урахуванням всіх їх конкурентних переваг, а не надання переваги тим чи іншим організаціям на корупційній основі, що призводить до реалізації інвестиційної політики в інтересах окремих галузей та в збиток інших. Допомогою вирішення цього принципу буде його поєднання з наступним;

– принцип збалансованості бюджетних зобов'язань та їх ресурсного забезпечення, без цього принципу не можливо створити довіри до державної влади у приватних партнерів. Державою повинні надаватися гарантії (такі як гарантії від змін законодавства, гарантії збереження встановлених пільг на заохочення інвесторів у довгостроковій перспективі, гарантії компенсації та відшкодування збитків, включаючи втрачений прибуток та моральну шкоду, надання гарантій на випадок припинення інвестиційної діяльності та розірвання контрактів за бажанням держави), але всі ці гарантії мають бути підкріплені, в державі повинні створюватися відповідні фонди, які б могли надати ресурсне забезпечення у разі потреби;

– принцип гнучкості, який базується на необхідності коректування інвестиційної політики на тій чи іншій стадії її реалізації з метою оперативності здійснення доцільних заходів [8].

Висновки. Державна інвестиційна політика має вагомий вплив на стан розвитку економіки України і життєвий рівень населення, але в сучасних умовах вона ще неповною мірою відповідає вимогам часу.

Усвідомлення нагальних і важливих питань розвитку інвестування в країні є визначальним чинником у забезпеченні ефективного здійснення інвестиційної діяльності в державі та визначені перспективних напрямків та об'єктів інвестування, які відповідали б державним інтересам і сприяли б швидкому подоланню економічної кризи і досягненню стабілізації.

Тому, розробка адекватного українським реаліям інвестиційного механізму, дозволила б забезпечити достатній рівень інвестиційної привабливості.

Анотація

Стаття присвячена обґрунтуванню питань інвестиційної політики в Україні. Окресленню інвестиційної стратегії, вибору ефективних форм та напрямів інвестування. Узагальнено можливі шляхи активізації інвестиційної діяльності в умовах розвитку трансформаційної економіки.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна політика, державне регулювання інвестиційного процесу, інвестиційна привабливість, активізація інвестиційної діяльності.

Аннотация

Статья посвящена обоснованию вопросов инвестиционной политики в Украине, в частности обрисовке инвестиционной стратегии, выбору эффективных форм и направлений инвестирования, а также поиску новых путей активизации инвестиционной деятельности в условиях развития трансформационной экономики.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная политика, государственное регулирование инвестиционного процесса, инвестиционная привлекательность, активизация инвестиционной деятельности.

Annotation

The article is devoted to the issues of investment policy in Ukraine. Outlining investment strategy, selecting effective forms and areas of investment. Generalized possible ways to stimulate investment in the development of a transformational economy.

Keywords: investment, investment, and regulation of investment processes, investment attractiveness, increased investment.

Список використаних джерел:

1. Закон. Про інвестиційну діяльність : від 18.09.1991 р. 1560-ХІІ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
2. Ванькович Д.І. Інвестиційний клімат в Україні та шляхи його поліпшення: економіко–правовий аспект / Д.І. Ванькович // Економіст. – 2011. – № 4. – С. 79-81.
3. Концепція розвитку інвестиційної діяльності на 2011–2015 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.in.gov.ua>.
4. Крейдич І. М. Державне регулювання інвестиційної діяльності / І.М. Крейдич // Економіка та держава. – 2010. – № 4. – С. 20-23.
5. Кухар В.І. Правові форми реалізації державної інвестиційної політики / В.І. Кухар // Вісник Академії правових наук України. – 2009. – № 4. – С. 72-78.
6. Кучеренко В.Р. Управління діловими проектами : навч. посіб. / В.Р. Кучеренко, О.С. Маркітан. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005 – 289с.
7. Мазур Г.О. Особливості державної інвестиційної політики України / Г.О. Мазур // Економіка ринкових відносин. – 2011. – № 2. – С. 22-29.
8. Мочерний С.В. Основи економічних знань: підручник / С.В. Мочерний. – 2-ге вид., уточнене. – К. : Академія, 2002. – 310 с.
9. Палиця С.В. Досвід і проблеми у інвестиційній політиці України / С.В. Палиця // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 18. – С. 14-15.
10. Присяжнюк Н.В. Державна інвестиційна політика України / Н.В. Присяжнюк // Сталій розвиток економіки: науково-виробничий журнал. – 2010. – №3. – С. 165–169.
11. Програма економічних реформ України на 2010–2014 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.Ligazakon.Ua/1_doc2.nsf/link1/MUS14838.html
12. Тарасюк Г. М. Управління проектами: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Г.М. Тарасюк. – К. : Каравела, 2004. – 344 с.
13. Яцків Я.С. Актуальні завдання держінвестицій на сучасному етапі економічного розвитку країни / Я.С. Яцків, Б.М. Падуча // Інвестиції та інноваційний розвиток. – 2009. – №4. – С. 8-11.